

Παραγωγή γραπτού λόγου

Επίπεδο Β'

Τρίτη διδακτική πρόταση

Ενδεικτική διάρκεια:	πολλές διδακτικές ώρες
Ομάδα στόχος:	παιδιά
Διδακτικός στόχος:	συγγραφή παραμυθιού ¹
Στρατηγικές:	<i>ανάπτυξη πολιτισμικής αντίληψης, προσοχή, σχεδιασμός της δομής του κειμένου, συνεργασία με μαθητές, χρήση πηγών, μεταφορά, χρήση μηχανικών τεχνικών, ανασύνθεση γνωστών στοιχείων</i>
Ενσωμάτωση δεξιοτήτων:	κατανόηση προφορικού, παραγωγή προφορικού και γραπτού λόγου
Υλικό:	

Πορεία διδασκαλίας:

Ο/Η εκπαιδευτικός αφηγείται το παρακάτω παραμύθι², ενώ συγχρόνως, εφαρμόζοντας τη στρατηγική της ανάπτυξης πολιτισμικής αντίληψης (Ανάπτυξη πολιτισμικής αντίληψης), πραγματοποιεί έναν εμβόλιμο διάλογο με τους μαθητές, «που αφορά το περιεχόμενο λέξεων ή άλλα πραγματολογικά

¹ Αυτό το σχέδιο μαθήματος στηρίζεται στο Σακελλαρίου 2006.

² Αν και η αφόρμηση γίνεται από γραπτό κείμενο, προτιμούμε ως διδακτικό μέσο την αφήγηση του παραμυθιού. Άλλωστε το κείμενό μας αποτελεί καταγραφή προφορικού λαϊκού παραμυθιού στο δωδεκανησιακό ιδίωμα. Η αφήγηση είναι πιο άμεση από την ανάγνωση: μεταξύ του αφηγητή και του ακροατή δεν παρεμβάλλεται το βιβλίο. Ας μην ξεχνούμε άλλωστε ότι «όχι μόνο χρονικά είναι προϋπόθεση για το γραπτό λόγο ο προφορικός, αλλά και ποιοτικά. Για τα παιδιά που εισάγονται στο σχολείο η ποιοτική προϋπόθεση είναι η θετική εμπειρία προφορικής επικοινωνίας βαθιά εμπεδωμένης στο συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο του γνώριμου οικογενειακού περιβάλλοντος» (Σκούρτου 1990: 60).

στοιχεία, κυρίως για την αγροτική ή ποιμενική ζωή, τα ήθη και έθιμα, τις ασχολίες, τα ζώα, τα πουλιά κ.ά.» (Αναγνωστόπουλος 1996: 100). Επίσης αποσαφηνίζει το νόημα των δύσκολων σημείων και βεβαιώνεται ότι οι μαθητές κατάλαβαν καλά το νόημα. Τους ζητάει να δώσουν προσοχή (Προσοχή) στην αφήγηση για να μπορέσουν να αναπαραγάγουν το παραμύθι γραπτώς στη συνέχεια.

Λαϊκό παραμύθι: Οι δύο αδερφές και οι δώδεκα μήνες³

Μια φορά κι έναν καιρό ήταν δύο αδερφές. Η μία ήταν πλούσια κι η άλλη φτωχιά.

Μια μέρα που η φτωχιά δεν είχε τι να μαγειρέψει, λέει: «Ας πάρω τη σακούλα μου κι ένα μαχαίρι να πάω στο δάσος να μαζέψω χόρτα». Πήγε λοιπόν να μαζέψει χόρτα. Ενώ περπατούσε στο δάσος, βλέπει μια σπηλιά που είχε μέσα φως. Σκέφτηκε λοιπόν: «Ας πάω μέσα να δω τι είναι αυτό το φως!».

Μπαίνει λοιπόν μέσα και βλέπει δώδεκα νέους άντρες.

-Γεια σας, παιδιά μου!

-Καλώς τη γιαγιά! Πώς κι από'δω;

-Τι να κάνω, παιδιά μου, είμαι φτωχιά, δεν είχα τι να μαγειρέψω και ήρθα στο δάσος να μαζέψω χόρτα για να φάνε τα παιδιά μου.

-Κάθισε, γιαγιά, κάθισε!

Κάθισε λοιπόν η γιαγιά, κάθισαν και οι άντρες κι άρχισαν να τη ρωτούν:

-Τι λες για το Γενάρη, γιαγιά; Κρύο, ε;

-Καλός και χρυσός είναι. Όλοι οι μήνες έχουν τη χάρη τους. Ο Γενάρης έχει τις βροχές. Αν δεν βρέξει, δεν θα μπορούν οι άνθρωποι να σπείρουν σιτάρι, για να φάνε.

-Κι ο Φλεβάρης;

-Ο Φλεβάρης φέρνει τα χιόνια που θα λιώσουν μετά και θα έχουμε νερό.

-Κι ο Μάρτης;

-Ο Μάρτης κάνει τα δέντρα να ξαναβγάζουν φύλλα.

-Κι ο Απρίλης;

-Ο Απρίλης κι ο Μάης ανοίγουν τα λουλούδια.

³ Το κείμενο που ακολουθεί βασίζεται στις δύο παραλλαγές του παραμυθιού για τους δώδεκα μήνες που βρίσκονται στο βιβλίο *Λαϊκά παραμύθια και παραμυθάδες της Δωδεκανήσου* 1999: 92-95 και 95-98, καθώς και στην παραλλαγή που περιλαμβάνεται στο βιβλίο της Χατζητάκη-Καψωμένου 2002: 469.

-Κι ο Ιούνης;

-Ο Ιούνης φέρνει το θερισμό και έχουμε σιτάρι να φτιάξουμε ψωμί.

-Ο Ιούλης;

-Ο Ιούλης μας δίνει ωραία φρούτα: το καρπούζι, το πεπόνι, τα ροδάκινα.

-Ο Αύγουστος;

-Ο Αύγουστος φέρνει τα πανηγύρια και ταξιδεύει ο κόσμος και περνάμε πολύ ωραία.

-Ο Σεπτέμβριος;

-Ο Σεπτέμβριος φέρνει τον τρύγο και φτιάχνουμε κρασί.

-Ο Οκτώβριος;

-Ο Οκτώβριος φέρνει τη σπορά στα χωράφια, για να έχουμε και την άλλη χρονιά σιτάρι.

-Ο Νοέμβρης;

-Ο Νοέμβρης φέρνει πάλι το κρύο και καθόμαστε γύρω από τη φωτιά και λέμε παραμύθια.

-Κι ο Δεκέμβρης;

-Ο Δεκέμβρης φέρνει τα Χριστούγεννα και τις γιορτές.

Όλοι οι μήνες είναι καλοί και χρυσοί.

-Εντάξει, γιαγιά. Δώσε μας τη σακούλα σου.

Παίρνουν μέσα τη σακούλα και τη γεμίζουν χρυσάφι. Γυρίζουν και λένε στη γυναίκα:

«Τη σακούλα, γιαγιά, θα την πάρεις τώρα στο σπίτι σου. Πρόσεξε, στο δρόμο να μην την ανοίξεις. Να φτάσεις στο σπίτι σου, να κλείσεις πόρτες και παράθυρα και μετά να την ανοίξεις».

Έτσι κι έκανε η γυναίκα. Όταν άνοιξε τη σακούλα, είδε ότι ήταν γεμάτη χρυσά φλουριά. Σκέφτηκε λοιπόν: «Ας πάω να ζητήσω από την αδερφή μου τη ζυγαριά να δω πόσο ζυγίζει το χρυσάφι».

Πάει λοιπόν στην αδερφή της και της ζητάει τη ζυγαριά. Εκείνη, πονηρή, τη ρωτάει: «Φτωχή γυναίκα εσύ, τι έχεις να ζυγίσεις;»

«Έλα τώρα, άσε τα λόγια και δώσε μου τη ζυγαριά».

Της τη δίνει λοιπόν η πονηρή αδερφή της, αλλά βάζει κάτω λίγο μέλι. Σκέφτηκε πως κάτι θα κολλήσει και θα καταλάβει τι ζύγισε η αδερφή της. Η καλή γυναίκα δεν το αντιλήφθηκε. Πήγε και μέτρησε το χρυσάφι. Το μέτρησε

το ξαναμέτρησε και κόλλησε ένα φλουρί κάτω. Αυτή όμως δεν το είδε και επέστρεψε τη ζυγαριά στην αδερφή της. Εκείνη το βλέπει και της λέει:

«Εσύ μέτρησες χρυσάφι. Πού το βρήκες το χρυσάφι; Το έκλεψες;».

«Όχι, βρε αδερφή, δεν το έκλεψα».

«Τότε πού το βρήκες; Πες μου γιατί θα σε καταγγείλω στην αστυνομία».

Τι να κάνει η καλή γυναίκα, της είπε τι έγινε.

Την άλλη μέρα λοιπόν η κακιά αδερφή κάνει τα ίδια. Ντύνεται φτωχικά, παίρνει μια σακούλα κι ένα μαχαίρι και πάει στο δάσος να μαζέψει χόρτα.

Βλέπει τη σπηλιά και μπαίνει μέσα.

-Γεια σας, παιδιά μου!

-Γεια σου, γιαγιά. Τι κάνεις;

-Τι να κάνω, παιδιά μου. Φτωχή γυναίκα είμαι, τα παιδάκια μου πεινάνε κι ήρθα να μαζέψω χόρτα για να τα ταΐσω.

-Κάθισε, γιαγιά.

Αρχισαν λοιπόν κι αυτοί να τη ρωτούν, χωρίς αυτή να ξέρει ότι ήταν οι μήνες.

-Τι λες για τον Γενάρη;

-Ο Γενάρης όλο βρέχει. Δεν μου αρέσει.

-Κι ο Φλεβάρης;

-Ο Φλεβάρης φέρνει πολύ κρύο και δεν μπορώ να ζεσταθώ.

-Κι ο Μάρτης;

-Ο Μάρτης μια ζέστη μια κρύο, με νευριάζει.

-Κι ο Απρίλης;

-Ο Απρίλης συχνά φέρνει χαλάζι και μας χαλάει τα χωράφια.

-Κι ο Μάης;

-Ο Μάης έχει πολλή δουλειά. Πρέπει να πλύνω όλα τα μάλλινα και τα χαλιά.

-Ο Ιούνιος;

-Ο Ιούνιος φέρει το θερισμό. Τι κούραση μέσα στη ζέστη!

-Ο Ιούλης;

-Ο Ιούλης και ο Αύγουστος έχουν πάρα πολλή ζέστη.

-Ο Σεπτέμβρης;

-Ο Σεπτέμβρης φέρνει τον τρύγο. Τι κούραση πάλι!

-Ο Οκτώβρης φέρνει τη σπορά. Βάσανο μεγάλο!

-Ο Νοέμβρης;

-Ο Νοέμβρης φέρνει το κρύο και κλεινόμαστε στο σπίτι.

-Κι ο Δεκέμβρης;

-Τον Δεκέμβρη βγαίνουν οι καλικάντζαροι.

-Εντάξει, γιαγιά. Δώσε μας τώρα τη σακούλα σου.

-Α ωραία, σκέφτηκε η κακιά γυναίκα. Θα μου γεμίσουν κι εμένα τη σακούλα με χρυσάφι.

Οι μήνες έφεραν τη σακούλα και είπαν στη γυναίκα:

-Πάρε, γιαγιά, τη σακούλα σου. Να την ανοίξεις στο σπίτι σου, αφού κλείσεις καλά πόρτες και παράθυρα.

-Ευχαριστώ, παιδιά μου.

Παίρνει τη σακούλα χαρούμενη και γυρνάει στο σπίτι της. Κλείνει πόρτες και παράθυρα και την ανοίγει. Και βγαίνουν τότε από τη σακούλα φίδια και τη δαγκώνουν και πέθανε. Κι έτσι έγινε πλούσια η καλή γριά και την κακιά της τη φάγανε τα φίδια. Κι έζησε η καλή γριά καλά κι εμείς καλύτερα.

Μετά επισημαίνονται τα δομικά στοιχεία του παραμυθιού. Σύμφωνα με τον Προπ (1987), στα παραμύθια ο ήρωας ή η ηρωίδα που υπομένουν μια δυστυχία (στην περίπτωση μας η καλή γριά που υπομένει τη φτώχεια της) πρέπει να περάσουν κάποια δοκιμασία (εδώ τη δοκιμασία του τι θα πει στους μήνες) που συχνά θέτουν σε κίνδυνο την ίδια της τη ζωή (πρβλ. το σακούλι με τα φίδια που παραλαμβάνει για τιμωρία η κακή γριά) και τέλος φτάνουν σε μια νέα κατάσταση πιο σταθερή και πιο ευτυχισμένη (στο παραμύθι μας η καλή γριά ανταμείβεται με χρυσά φλουριά). Ανάλογα με την περίπτωση το παραμύθι μπορεί να περιέχει ποικίλα στοιχεία και να είναι πιο περίπλοκο (στο παραμύθι μας περιλαμβάνεται και η αντίθετη ιστορία με την κακή γριά που περνά την ίδια δοκιμασία, φανερώνει το χαρακτήρα της και τιμωρείται). Ο Προπ καταγράφει τριάντα μία λειτουργίες, πάντα ταυτόσημες, που αντιστοιχούν στα πρόσωπα του παραμυθιού. Σημειώνουμε, σε σχέση με το παραμύθι μας, την απομάκρυνση από το σπίτι (που οδηγεί στη δοκιμασία του ήρωα), την έλλειψη (εδώ του πλούτου), τη δοκιμασία.

Ο Brémond (1982) αναδιατάσσει τις λειτουργίες του Προπ σε ένα μικρό αριθμό αφηγηματικών διαδοχικών σταδίων που χαρακτηρίζονται από ενότητα δράσης και αρθρώνονται γύρω από τρία σημεία–κλειδιά (Σχεδιασμός της δομής του κειμένου):

- το άνοιγμα της δράσης ή αρχική κατάσταση, στην οποία παρουσιάζονται τα πρόσωπα και τα κίνητρα της πράξης
- το πέραςμα στη δράση που δείχνει τον ήρωα σε πλήρη δοκιμασία
- την κατάληξη της δράσης ή τελική κατάσταση που χαρακτηρίζεται από την ανταμοιβή του ήρωα και την τιμωρία των αντιπάλων του.

Έχοντας αυτά υπόψη του ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να επιμένει στη διάρθρωση του παραμυθιού και στους ρόλους των ηρώων. Καθώς το παραμύθι δομείται γύρω από δύο πόλους, βοηθάει τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν ποιος είναι ο καλός, ο κακός, ο πλούσιος, ο φτωχός, ο ευτυχισμένος, ο δυστυχισμένος, συνειδητοποιώντας παράλληλα την ύπαρξη και τη λειτουργία λέξεων με αντίθετη σημασία.

Έπειτα ρωτάει τα παιδιά πώς αρχίζει και πώς τελειώνει το παραμύθι (στερεότυπες εκφράσεις: *Μια φορά κι έναν καιρό...*, *Κι ύστερα ζήσαν αυτοί καλά κι εμείς καλύτερα*) (**Σχεδιασμός της δομής του κειμένου**).

Στο τέλος αυτής της φάσης οι μαθητές/μαθήτριες καλούνται να δουλέψουν σε ζευγάρια ή ομάδες (**Συνεργασία**) ή και μόνοι τους και να γράψουν ένα κομμάτι του παραμυθιού που τους άρεσε περισσότερο.

Προτείνονται επίσης επιπλέον οι παρακάτω δραστηριότητες (έτσι αυξάνονται οι διδακτικές ώρες). Η στρατηγική που εφαρμόζεται στις παρακάτω περιπτώσεις είναι αυτή της ανασύνθεσης γνωστών στοιχείων (**Ανασύνθεση στοιχείων**).

Οι μαθητές μπορούν να γράψουν το ίδιο παραμύθι με αφηγητή την καλή ή την κακή γριά ή κάποιον από τους μήνες. Αυτό τους δίνει την ευκαιρία να εξοικειωθούν με την οπτική του αφηγητή προσέχοντας τις αλλαγές που πρέπει να γίνουν στα πρόσωπα και τους ρηματικούς χρόνους.

Μπορούν να μεταφέρουν τη δράση του παραμυθιού στη σημερινή κοινωνία ή στη χώρα καταγωγής τους/ τη χώρα όπου ζουν και να δουν πώς θα μπορούσαν να το διαμορφώσουν.

Ενδιαφέρον θα είχε επίσης η δημιουργία μιας συλλογής παραμυθιών που θα καταγράψουν οι μαθητές. Εδώ είναι απαραίτητη η χρήση των στρατηγικών της χρήσης πηγών και της μεταφοράς (**Χρήση πηγών, Μεταφορά**).

Εξάλλου, οι ήρωες και τα συστατικά του παραμυθιού, δηλ. ο ήρωας και ο αντίπαλός του, η έλλειψη που βιώνει ο ήρωας, η αναχώρησή του, η δοκιμασία, η ανταμοιβή του και αντιστοίχως η τιμωρία του αντιπάλου, μπορούν να δοθούν σε καρτέλες (**Χρήση μηχανικών τεχνικών**), όπως προτείνει ο Ροντάρι (2003: 91-103). Με βάση τις καρτέλες αυτές, οι μαθητές μπορούν να επινοήσουν διάφορες παραλλαγές των συστατικών, τις οποίες, εφαρμόζοντας τη στρατηγική του σχεδιασμού της δομής του κειμένου (**Σχεδιασμός της δομής του κειμένου**) θα συνδυάσουν μεταξύ τους δημιουργώντας ένα δικό τους, καινούργιο παραμύθι. Μπορούν επίσης, σύμφωνα και πάλι με τις προτάσεις του Ροντάρι, να εισαγάγουν στο παραμύθι με τους 12 μήνες ένα πρόσωπο από άλλο παραμύθι (π.χ. την Κοκκινোসκουφίτσα) (ό.π.: 83) ή από τα κινούμενα σχέδια (π.χ. τον φιλάργυρο Σκρουτζ Μακ Ντακ) ή ένα καινούργιο στοιχείο (π.χ. ένα ελικόπτερο) (ό.π.: 73) και να δημιουργήσουν ένα καινούργιο παραμύθι.